

سنجش کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: منطقه دو شهر اردبیل)

تاریخ دریافت مقاله: ۹۴/۰۱/۲۸

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۹۴/۱۲/۲۵

حسین نظم فر* (دانشیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران)
چنور محمدی (کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران)

چکیده:

مفهوم کیفیت زندگی را می‌توان از جمله مفاهیم گسترده‌ای دانست که اهمیت آن به طور روز افزونی در بسیاری از عرصه‌های مطالعاتی رشته‌های مختلف علمی و دانشگاهی در حال گسترش است. امروزه کیفیت زندگی شهری به عنوان کلیدی‌ترین مفهوم در برنامه‌ریزی شهری است. هر جامعه زمانی از پویایی و نشاط لازم برخوردار خواهد بود که شهروندان آن از کیفیت زندگی کافی و مطلوب برخوردار باشند. طی برنامه‌های اخیر اکثر برنامه‌ریزان بر ایجاد رفاه اجتماعی و بهبود استانداردهای زندگی پافشاری می‌کنند، و بهبود کیفیت زندگی، هدف اصلی تمام برنامه‌ریزی‌هایی است که از سوی برنامه‌ریزان و دولت‌مردان ارائه می‌شود. هدف پژوهش حاضر، سنجش کیفیت زندگی منطقه دو شهر اردبیل می‌باشد. پژوهش حاضر از نوع کاربردی است. روش جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه‌ای) و روش مطالعه و بررسی با توجه به اهداف مورد نظر، موضوع و ماهیت پژوهش توصیفی-تحلیلی می‌باشد. جامعه آماری مورد نظر محلات یازده‌گانه منطقه دو شهر اردبیل می‌باشد که با استفاده از فرمول کوکران، ۳۸۵ نفر به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. شاخص‌های پژوهش شامل رضایت از محله، روابط اجتماعی، بهزیستی فردی و رفاه اجتماعی، ارتباطات (حمل و نقل)، اقتصاد، دسترسی، امنیت، محیط زیست و مسکن می‌باشند. میزان پایایی پرسشنامه با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۸۸ بدست آمده است، برای تحلیل پرسشنامه از نرم‌افزار SPSS (آزمون کروسکال-والیس) استفاده شده است که نتایج حاکی از تفاوت معنادار بین محلات از لحاظ شاخص‌های کیفیت زندگی می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: کیفیت زندگی، شاخص‌ها، آزمون کروسکال-والیس، منطقه دو شهر اردبیل.

مقدمه:

قرن‌ها است که مردم به طور ذاتی به دنبال یک زندگی خوب بوده‌اند و در این راستا برای بهبود شرایط زیست خود سعی می‌کردند از استعدادها و توانمندی‌های و ظرفیت‌های خود حداکثر بهره‌برداری را بنمایند و از این‌رو همواره مسئله اصلی این بود که زندگی مطلوب و با کیفیت چگونگی است (اونق، ۱۳۸۴: ۳۴). کیفیت زندگی یکی از مهم‌ترین مسائل پیش روی جهان و از مباحث اساسی در تکوین سیاست‌گذاری اجتماعی محسوب می‌شود که موضوعاتی چون رفاه، کیفیت سلامت زندگی، نیازهای اساسی زندگی روبه رشد و رضایت‌بخش، فقر و مطروذیت اجتماعی و انسجام اجتماعی، نوع‌دوستی و از خود گذشتگی در میان اجتماع را در بر می‌گیرد. امروزه بحث کیفیت زندگی به طور فزاینده در میان عموم مردم در حال گسترش می‌باشد، برای مثال در سطوح فردی، بحث‌هایی مثل ناتوانی‌ها و بیماری‌های جدی و در سطوح اجتماعی بحث‌ها سیاست‌های اجتماعی دولت و دیگر سیاست‌ها مانند سیاست‌های اقتصادی مورد توجه قرار گرفته‌اند (محمودی، ۱۳۹۰: ۲). ارتقاء کیفیت زندگی شهری در دوره‌ی معاصر با رشد چشم‌گیر جمعیت شهری این دوره همراه بود. افزایش شتابان جمعیت شهری، یکی از مشخصه‌های شهرنشینی در دهه‌های اخیر است، یکی از مهم‌ترین چالش‌های کنونی جامعه شهری کشور، که علاوه بر مطالعات جمعیتی و فضایی شهرها باید به آن توجه شود، ارزیابی کیفیت زندگی است (علی اکبری و امینی، ۱۳۸۹: ۱۲۶-۱۲۵). در سال ۲۰۰۸ برای اولین بار بیش از نیمی از جمعیت در شهرها ساکن شدند پیش‌بینی شده است تا ۲۰۳۰ بیش از ۵ میلیارد نفر خواهند شد (UNPF, 2007). در ایران و نظام برنامه‌ریزی و مدیریت شهری آن به موضوع کیفیت زندگی شهری توجه بسیار اندکی شده است. برخلاف بسیاری از کشورهای دیگر حتی مرجع و سازمان مشخصی برای ارائه و پایش مسائل، محورها، شاخص‌ها و اندازه‌گیری سطوح رضایت و کیفیت زندگی شهروندان (به‌خصوص در شهرها به عنوان قانون اصلی زیست و زندگی انسان) و مسایل و مشکلات درارتباط با آن وجود نداشته و ندارد. (عباسی قوزلو، ۱۳۹۲: ۴). شهرنشینی در کشور ما به سرعت رشد کرده و بر اساس نتایج سرشماری سال ۱۳۹۰ بیش از ۷۱ درصد جمعیت کشور شهرنشین بوده است. تعداد شهرها نیز از ۲۰۰ شهر در سال ۱۳۳۵ به ۱۳۳۱ شهر در سال ۱۳۹۰ رسیده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰). شهر اردبیل هم از این قاعده مستثنی نیست بررسی روند شهرنشینی در شهر اردبیل نشان می‌دهد، جمعیت آن از ۶۵۷۴۲ نفر در سال ۱۳۳۵ به ۴۱۸۲۶۲ نفر در سال ۱۳۸۵ و به ۴۸۵۱۵۳ در سال ۱۳۹۰ رسیده است که این افزایش رشد شهری علاوه بر گسترش ناموزون شهر باعث کاهش کیفیت زندگی شهری شده

است. با این وجود فرصت‌ها، منابع و امکانات مورد نیاز برای توسعه و تأمین نیازهای انسانی به طور مناسبی در شهرها تأمین نشده است. به طوری که بعضی از محلات آن از لحاظ دسترسی و امکانات و خدمات با فقدان یا ضعف دسترسی به منابع و امکانات مواجه هستند. در این راستا هدف اصلی پژوهش حاضر سنجش کیفیت زندگی محلات یازده گانه منطقه دو شهر اردبیل بوده و در حقیقت مسئله اصلی این پژوهش بیان چگونگی کیفیت زندگی در منطقه دو شهر اردبیل می‌باشد.

سؤال:

آیا بین محلات یازده‌گانه‌ی منطقه دو به لحاظ برخورداری از شاخص‌های کیفیت زندگی تفاوت معنادار وجود دارد؟

فرضیه:

H0 = بین محلات یازده‌گانه‌ی منطقه دو به لحاظ برخورداری از شاخص‌های کیفیت زندگی تفاوت معنادار وجود ندارد.

H1 = بین محلات یازده‌گانه‌ی منطقه دو به لحاظ برخورداری از شاخص‌های کیفیت زندگی تفاوت معنادار وجود دارد.

پیشینه‌ی پژوهش

در سال‌های اخیر پژوهش‌ها در رابطه با کیفیت زندگی شهری در داخل و خارج کشور انجام شده است که خلاصه‌ای از آن‌ها در جدول (۱) ذکر شده است.

جدول ۱: پیشینه‌ی پژوهش

ردیف	پژوهشگر	سال	عنوان پژوهش	نتایج پژوهش
۱	جولیت سامبو ^۱ و همکاران	۲۰۰۳	تأثیر قومیت و ویژگی‌های اجتماعی - اقتصادی بر سلامت و کیفیت زندگی در جمعیت شهری آسیا	با استفاده از مدل‌های رگرسیون خطی نتیجه می‌گیرند که قومیت و ویژگی‌های اجتماعی - اقتصادی با کیفیت زندگی سلامت در قومیت‌های مختلف مرتبط است.

۲	لی ^۱	۲۰۰۸	ارزیابی کیفیت زندگی در شهر تاپیه با استفاده از شاخص‌های ذهنی	نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که وضعیت اجتماع، تعلقات محلی و رضایت از محله بیشترین تأثیر را در کیفیت زندگی دارد.
۳	فالیز و الماس ^۲	۲۰۱۱	بهبود کیفیت زندگی در آناتولی: نمونه موردی (سامان محله سایل قونیه)	در این تحقیق فضاهای باز و سبز شهری به عنوان یکی از مهم‌ترین شاخص‌های افزایش کیفیت زندگی شهری مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج نشان می‌دهد با افزایش فضاهای سبز شهری کیفیت زندگی شهری ارتقاء می‌یابد.
۴	بالستروس و همکاران ^۳	۲۰۱۲	تأثیرات خدمات‌رسانی عمومی غیرمتمرکز روی کیفیت زندگی در اسپانیا	نتایج نشان می‌دهد که پراکنده بودن خدمات عمومی توسط شهرداری‌ها باعث ارتقاء کیفیت زندگی می‌شود
۵	عبدالمحیط ^۴	۲۰۱۳	ارزیابی کیفیت زندگی شهری در مناطق مختلف مالزی و چگونگی سیاست‌گذاری مربوط به آن	نتایج نشان می‌دهد که کیفیت زندگی شهری بین ایالت‌های مختلف مالزی یکسان نیست.
۶	محمدی و همکاران	۱۳۸۹	سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی از نظر شهروندان شهر مشهد	در تجزیه تحلیل اطلاعات از نرم‌افزارهای Spss ، Excel و هم چنین از مدل موریس؛ شاخص لرد و شاخص هزینه استفاده شده نتایج نشان می‌دهد که نابرابری شدیدی از نظر شاخص‌های کیفیت زندگی در مناطق مختلف شهر مشهد وجود دارد.
۷	لطفی و همکاران	۱۳۹۰	تحلیل کیفیت زندگی شهری با استفاده از روش آنتروپی و تکنیک saw، مطالعه موردی : بافت شهری میاندوآب	استفاده از روش آنتروپی و تکنیک saw، بافت شهری میاندوآب را مورد تحلیل قرار دادند که ضمن مقایسه محلات شهر از حیث کیفیت زندگی، نتایج تحقیق نشان می‌دهد، شاخص فضای سبز با دیگر شاخص‌ها اختلاف چشمگیری داشته و از اهمیت بیش

1- Lee

2- Fili and Elmas

3- Ballesteros, et al

4- Abdul Mohi

تری برخوردار بوده است. در این پژوهش برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چندگانه استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد که متغیرهای سرمایه اجتماعی، میزان تحصیلات، سن، نوع مذهب منطقه محل سکونت بر کیفیت تأثیر داشتند و هم چنین میزان میانگین مشاهده شده کیفیت زندگی شهروندان شهر کرمانشاه ۱۷۲ است با توجه به میانگین مورد انتظار که ۱۷۷ است. کیفیت زندگی شهروندان در سطح متوسط متمایل به پایین ارزیابی می‌شود.	کیفیت زندگی شهری برخی عوامل اجتماعی مؤثر بر آن در شهر کرمانشاه	۱۳۸۱	نواخش	۸
روش تحقیق پژوهش حاضر اکتشافی است. نتایج نشان می‌دهد که کیفیت زندگی در محله دروازه شمیرانات در سطح پایینی است، به گونه‌ای ۶۴/۴ درصد از ساکنان محله از کیفیت زندگی خود ناراضی هستند و: «در حال گذار بودن» این محله عاملی مهمی در کاهش کیفیت زندگی ساکنین است.	سنجش کیفیت زندگی در محله‌های در حال گذر شهری (مورد مطالعه: محله دروازه شمیران از منطقه ۱۲ شهر تهران)	۱۳۹۲	سلیمانی و همکاران	۹
نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که ابعاد سلامت اجتماعی و روانی بالاتر از حد متوسط و ابعاد سلامت محیطی و جسمانی و هم چنین کیفیت محیط شهری پایین‌تر از حد متوسط قرار دارند. همچنین نتایج آزمون آماری تحلیل واریانس نشان داد که افزایش کیفیت محیط شهری و زندگی در شهر می‌تواند به افزایش مشارکت شهروندان در امور شهری منجر شو و دویین این دو رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد.	ارزیابی و سنجش کیفیت زندگی و تأثیر آن بر مشارکت شهروندان در امور شهری مورد شناسی: مینودشت	۱۳۹۳	خواجه شاهکوهی و همکاران	۱۰

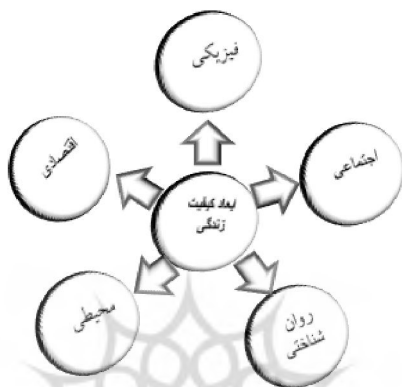
مبانی نظری پژوهش:

واژه کیفیت زندگی در لاتین (Qual) به معنی چیز و چه و (Qualit) به معنی چگونگی آمده و qol از نظر واژه به معنی چگونگی زندگی است و دربرگیرنده‌ی تفاوت‌های آن است که برای هر فرد منحصر به فرد بوده و با دیگران متفاوت است (کرد زنگنه، ۱۳۸۵: ۲۰). اصطلاح کیفیت زندگی تا اندازه‌ای مبهم است از یک‌سو کیفیت زندگی به عنوان پنداشتی از چگونگی گذران فرد مطرح می‌شود و از بعدی کلی‌تر کیفیت زندگی موقعیت‌های زندگی حول یک عامل را شامل می‌شود. کیفیت زندگی در بعضی منابع به سطح زندگی ترجمه شده است ولی سطح زندگی و پیشرفت مادی فقط یکی از پایه‌های کیفیت زندگی شامل می‌شود. در واقع مفهوم کیفیت زندگی یک متغیر مرکب می‌باشد که از چندین متغیر متأثر می‌گردد. تغییر در سطح درآمد مردم، شرایط زندگی، وضع سلامت، محیط، فشار روانی، شادمانی خانوادگی، روابط اجتماعی و چندین متغیر دیگر نظیر آن به شکل مرکب کیفیت زندگی و تغییرات آن را تعیین می‌کند (جاجرمی و کلته، ۱۳۸۵: ۶).

ابعاد کیفیت زندگی:

علی‌رغم اختلاف نظرهایی که در تعریف کیفیت زندگی است، توافقی ادراکی بین متخصصان وجود دارد که بر مبنای آن اکثر آن‌ها کیفیت زندگی را شامل ابعاد مثبت و مفهومی چندبعدی می‌دانند و آنچه در این ادراک مسلم است، این است که تمامی مطالعات کیفیت زندگی تحت دو سرفصل شاخص‌های عینی و شاخص‌های ذهنی صورت می‌گیرند بنابراین یکی از مشخصات اصلی و بنیادی کیفیت زندگی چند بعدی بودن آن است که بر این امر تمام متخصصان دنیا توافق دارند و علی‌رغم اینکه تمام محققان در شناسایی این ابعاد، تلاش‌های فراوانی کرده‌اند ولی باز اختلاف نظر دارند اما روی هم‌رفته می‌توان گفت که نقاط مشترک آن‌ها بیش تر از اختلاف نظرشان است (عظیمی، ۱۳۸۹: ۶). به طور کلی در حال حاضر اساس تئوریکی اندکی برای ابعاد کیفیت زندگی وجود دارد که آن هم در سخنرانی‌ها منعکس و در حوزه بهداشت و سلامت است. با این وجود اکثر محققان، صاحب‌نظران این حوزه معتقدند که کیفیت زندگی دارای ابعاد فیزیکی، اجتماعی، روان‌شناختی، محیطی و اقتصادی است. در بعد فیزیکی سؤالات مربوط به ابعاد فیزیکی انسان شامل، قدرت، انرژی، توانایی برای انجام فعالیت‌های روزمره و خود مراقبتی و علائم بیماری، مورد تفسیر و سنجش قرار می‌گیرد. در بعد محیطی پیرامون زندگی بشر برای زیست مورد بررسی قرار گرفته، در بعد اجتماعی نیز احساس بهتر

بودن، کیفیت ارتباطات افراد با خانواده، دوستان، همکاران و اجتماع تبیین می‌شود. این در صورتی است که بعد روان‌شناختی بیش تر نشانه‌های روانی شامل اضطراب، افسردگی، ترس و میزان محرومیت نسبی مورد سنجش قرار می‌گیرد در بعد اقتصادی مؤلفه‌هایی چون میزان رضایت از درآمد، نوع شغل و یا رضایت شغلی مورد ارزیابی قرار می‌گیرند (دهداری، ۱۳۸۱: ۴۰). شکل (۱) ابعاد کیفیت زندگی را نشان می‌دهد.

شکل ۱: ابعاد کیفیت زندگی، (منبع نگارندگان)

دیدگاه‌های مربوط به کیفیت زندگی

تحقیقاتی که درباره‌ی کیفیت زندگی انجام شده است، دو دیدگاه کاملاً مجزا در کشورهای مختلف دنیا به وجود آورده است:

دیدگاه اسکاندیناویایی

این دیدگاه، دیدگاهی است که در اکثر کشورهای اروپایی به ویژه کشورهای اسکاندیناوی طرفدارانی دارد و جان درینوسکی^۱ و ریچارد تیتوموس^۲ آن را ابداع کرده‌اند. در این رویکرد بر شرایط عینی زندگی و معرف‌های مرتبط به آن تأکید شده است و کیفیت زندگی افراد درگرو ارضای نیازهای اولیه زندگی است.

^۱-Jan Drenowski

^۲-Richard Titmus

دیدگاه آمریکایی

در بیش تر تحقیقات که در کشور آمریکا روی کیفیت انجام شده است، محققان بیش تر به تجارب ذهنی افراد از زندگی شان توجه کرده و بر معرف های ذهنی تأکید کرده اند. از اثرگذاران به این رویکرد می توان به روانشناس اجتماعی دبلیو. آی. توماس^۱ اشاره کرد. در این رویکرد از رضایتمندی و خوشبختی به عنوان معرف های اصلی سنجش یاد می شود. در کنار دو رویکرد بالا، رویکردهایی وجود دارد که هم بر ابعاد عینی زندگی و هم ذهنی تأکید می کنند که برای نمونه می توان به روش های اقتصادی-اجتماعی ارزیابی کیفیت زندگی اشاره کرد (غیاثوند، ۱۳۸۸: ۲۴-۲۵).

محدوده ی مورد مطالعه

شهر اردبیل مرکز استان اردبیل می باشد؛ جمعیت شهر اردبیل مطابق سرشماری، ۴۱۸۲۶۲، ۱۳۸۵ نفر بوده، در حالی که در سال ۱۳۹۰ جمعیت آن به ۴۸۵۱۵۳ نفر افزایش یافته است (مرکز آمار ایران). شهرداری اردبیل نیز با توجه به وسعت و جمعیت شهر برای بهبود ارائه خدمات شهری، شهر اردبیل را به ۴ منطقه تقسیم نموده است که منطقه دو با مساحتی حدود ۱۶۸۹ هکتار در قسمت جنوبی شهر واقع شده است. شکل (۲) موقعیت منطقه مورد مطالعه (منطقه ۲ شهر اردبیل) را نشان می دهد با توجه به در دسترس نبودن آمار مربوط به محلات در سال ۱۳۹۰ از آمارهای سال ۱۳۸۵ استفاده شده است. منطقه دو شامل ۳ ناحیه و ۱۱ محله می باشد. در جدول (۳) مساحت و جمعیت هر یک از این محلات نشان داده شده است.

جدول ۳: ویژگی محلات یازده گانه ی منطقه دو شهر اردبیل

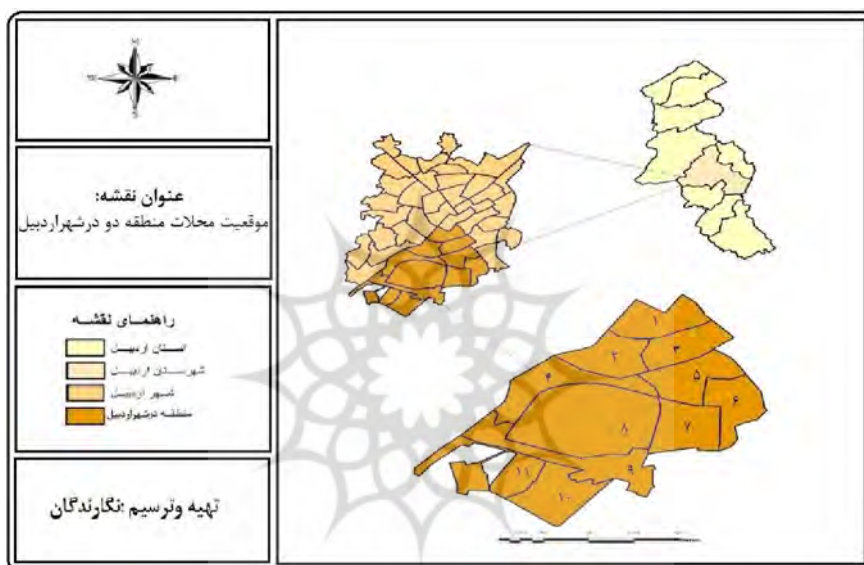
جمعیت (نفر)	مساحت محلات (هکتار)	محلات منطقه ۲
۱۰۱۵۰	۱۱۴	محله ۱
۱۰۱۰۰	۱۱۴	محله ۲
۱۰۱۵۰	۱۰۷	محله ۳
۱۰۰۰۰	۱۴۷	محله ۴
۱۰۲۰۰	۱۲۹	محله ۵
۱۰۱۰۰	۱۱۵	محله ۶

¹ -W.I.Thomas

۱۰۰۰۰	۱۳۳	محلۀ ۷
۱۰۰۰۰	۳۷۹	محلۀ ۸
۱۰۰۳۰	۱۷۸	محلۀ ۹
۱۰۰۴۰	۱۳۹	محلۀ ۱۰
۱۰۰۳۰	۱۳۴	محلۀ ۱۱
۱۱۰۸۰۰	۱۶۸۹	جمع

مأخذ: استانداری اردبیل، ۱۳۹۰

شکل ۲: نقشه محدوده‌ی مورد مطالعه

روش پژوهش:

پژوهش حاضر به لحاظ هدف کاربردی و به لحاظ ماهیت توصیفی - تحلیلی می باشد. جامعه آماری آن منطقه دو شهر اردبیل می باشد که ۳۸۵ نفر با استفاده از فرمول کوکران به عنوان حجم نمونه محاسبه شده است و با استفاده از نمونه‌گیری طبقه‌بندی برای هر محلۀ ۳۵ پرسشنامه تکمیل شده است (جدول ۴). جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه‌ای) صورت گرفته است و برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم‌افزار SPSS، آزمون (کروسکال - والیس) استفاده شده است. جدول (۵) شاخص‌ها و گویه‌های پژوهش را نشان می دهد.

جدول ۴: تعیین حجم نمونه محلات یازده گانه منطقه دو شهر اردبیل

۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	محلات
۳۵	۳۵	۳۵	۳۵	۳۵	۳۵	۳۵	۳۵	۳۵	۳۵	۳۵	حجم نمونه

منبع: محاسبات نگارندگان

جدول ۵: شاخص‌ها و گویه‌های پژوهش

رضایت از زندگی در این محله	رضایت از محله
رضایت از محله برای گذران اوقات فراغت (شهربازی، سینما، تفریحگاه و...)	
اعتماد به هم محله‌های خود	
میزان همکاری در کارهای محله	
احساس تعلق به محله	روابط اجتماعی
نحوه برخورد با افراد غیر فامیل	
کیفیت روابط اجتماعی با دوستان	
کیفیت روابط اجتماعی با همسایگان	
امید به آینده	بهبودی فردی و رفاه اجتماعی
رضایت از وضعیت جسمی خود و اعضای خانواده	
رضایت از جایگاه و موقعیت اجتماعی خود	
رضایت از کیفیت حمل و نقل عمومی	ارتباطات (حمل و نقل)
رضایت از فراوانی حمل و نقل عمومی متناسب با نیازها	
رضایت از توزیع ایستگاه‌های اتوبوس و تاکسی	
رضایت از درآمد	اقتصاد
رضایت از پس انداز	
رضایت از دارایی	
رضایت از آینده شغلی	
دسترسی به مراکز خرید	دسترسی
دسترسی به حمل و نقل عمومی	
دسترسی به مکان‌های ورزشی	
دسترسی به مراکز آموزشی	
دسترسی به خدمات مالی و اعتباری بانک‌ها	
دسترسی به مراکز بهداشتی	
میزان خطر در هنگام شب رفت و آمد	امنیت
میزان سرقت و نا امنی و درگیری	
تعداد افراد بی‌بند و بار (معتاد و ولگرد)	

تعداد مکان‌های مخروبه و محل خلاف	
رضایت از نحوه‌ی جمع‌آوری زباله	محیط زیست
رضایت از پاکیزگی و روشنایی، خیابان‌ها و کوچه‌ها	
رضایت از فضای سبز و پارک	
میزان آلودگی زیست محیطی (گرد و غبار...)	
رضایت از طراحی شبکه معابر، خیابان و کوچه‌ها	
رضایت از نور و روشنایی منزل	مسکن
رضایت از اندازه خانه	
رضایت از موقعیت خانه نسبت به آلودگی‌های صوتی و محیطی	
رضایت از نوع و شکل خانه	
رضایت از شرایط فیزیکی خانه (مواد و مصالح مقاوم در ساخت خانه)	
رضایت از دید و منظر	
رضایت از هزینه‌ی گرمایشی، برق و آب	

آزمون کروسکال-والیس^۱

این آزمون به منظور بررسی اختلاف میانگین چند جامعه آماری استفاده می‌شود. معادل آزمون تحلیل واریانس یک طرفه (F یا ANOVA) است و همانند این آزمون، موقعی به کار می‌رود که تعداد گروه‌ها بیش از ۲ باشد. مقیاس اندازه‌گیری در کروسکال-والیس حداقل باید ترتیبی باشد، و برای مقایسه میانگین‌های بیش از دو نمونه رتبه‌ای (و یا فاصله‌ای) به کار می‌رود. کارایی این آزمون ۹۵ درصد آزمون F است. در واقع در این آزمون به بررسی وجود اختلاف بین گروه‌های مستقل از نظر رتبه‌بندی می‌پردازد. (حبیب‌پور و صفری، ۱۳۹۱:۶۸۴)

یافته‌ها پژوهش:

در این پژوهش برای بررسی اختلاف محلات از آزمون کروسکال-والیس استفاده شد. جداول ۶ تا ۲۳ نشان دهنده اختلاف میانگین محلات مورد مطالعه از لحاظ شاخص‌های کیفیت زندگی است.

مسکن:

جدول ۶: میانگین شاخص مسکن در هر یک از محلات یازده گانه در آزمون کروسکال - والیس

مسکن		
میانگین رتبه	تعداد	محلات
۱۶۷/۹۷	۳۵	محله ۱
۱۶۷/۳۰	۳۵	محله ۲
۲۳۵/۲۶	۳۵	محله ۳
۲۱۴/۶۱	۳۵	محله ۴
۱۹۴/۰۰	۳۵	محله ۵
۲۱۹/۸۳	۳۵	محله ۶
۲۰۳/۱۷	۳۵	محله ۷
۲۰۸/۱۴	۳۵	محله ۸
۱۸۸/۷۱	۳۵	محله ۹
۱۶۸/۹۱	۳۵	محله ۱۰
۱۵۵/۰۹	۳۵	محله ۱۱

جدول ۷: آزمون کروسکال - والیس در شاخص مسکن

مسکن	
۱۸/۸۴۲	مقدار کای اسکوئرانی و مطالبات
۱۰	درجه آزادی
۰/۰۴۲	سطح معناداری

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج جداول ۶ و ۷ نشان می‌دهد بین محلات یازده گانه‌ی منطقه دو شهر اردبیل از لحاظ شاخص مسکن تفاوت معنادار وجود دارد ($p < 0.05$).

محیط زیست:

جدول ۸: میانگین شاخص محیط زیست در هر یک از محلاتی یازده گانه در آزمون کروسکال - والیس

محیط زیست		
میانگین رتبه	تعداد	محلات
۲۱۴/۴۴	۳۵	محله ۱
۲۰۷/۵۶	۳۵	محله ۲
۱۸۸/۳۰	۳۵	محله ۳
۱۹۶/۲۹	۳۵	محله ۴
۱۹۶/۳۷	۳۵	محله ۵
۲۲۰/۱۰	۳۵	محله ۶
۱۸۰/۷۶	۳۵	محله ۷
۲۳۰/۰۹	۳۵	محله ۸
۱۹۳/۵۰	۳۵	محله ۹
۱۵۴/۰۱	۳۵	محله ۱۰
۱۴۱/۵	۳۵	محله ۱۱

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۹: آزمون کروسکال - والیس در شاخص محیط زیست

محیط زیست	
۲۰.۳۷۳	مقدار کای اسکوئر
۱۰	درجه آزادی
۰/۰۲۶	سطح معناداری

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج جداول ۸ و ۹ نشان می‌دهد بین یازده گانه‌ی منطقه دو شهر اردبیل از لحاظ شاخص محیط زیست تفاوت معنادار وجود دارد ($p < 0/05$).

امنیت:

جدول ۱۰: میانگین شاخص امنیت در هر یک از محلات یازده گانه در آزمون کروسکال - والیس

امنیت		
میانگین رتبه	تعداد	محلات
۲۰۰/۴۳	۳۵	محله ۱
۲۱۱/۳۷	۳۵	محله ۲
۲۱۵/۹۴	۳۵	محله ۳
۲۴۵/۶۰	۳۵	محله ۴
۱۸۰/۹۹	۳۵	محله ۵
۱۵۸/۱۴	۳۵	محله ۶
۱۹۷/۸۹	۳۵	محله ۷
۱۶۳/۸۷	۳۵	محله ۸
۱۹۰/۶۶	۳۵	محله ۹
۱۹۸/۹۴	۳۵	محله ۱۰
۱۵۹/۱۷	۳۵	محله ۱۱

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۱۱: آزمون کروسکال - والیس در شاخص امنیت

امنیت	
۲۰/۳۶۲	مقدار کای اسکوئر
۱۰	درجه آزادی
۰/۰۲۶	سطح معناداری

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج جداول ۱۰ و ۱۱ نشان می‌دهد بین محلات یازده گانه‌ی منطقه دو شهر اردبیل از لحاظ شاخص امنیت تفاوت معنادار وجود دارد ($p < 0.05$).

دسترسی:

جدول ۱۲: میانگین شاخص دسترسی در هر یک از محلات یازده گانه در آزمون کروسکال - والیس

دسترسی		
میانگین رتبه	تعداد	محلات
۲۵۷/۲۱	۳۵	محله ۱
۱۸۷/۷۱	۳۵	محله ۲
۲۲۴/۱	۳۵	محله ۳
۲۰۷/۹۱	۳۵	محله ۴
۲۰۱/۴۶	۳۵	محله ۵
۲۴۶/۵۱	۳۵	محله ۶
۱۹۵/۸۳	۳۵	محله ۷
۲۴۸/۷۹	۳۵	محله ۸
۱۴۳/۸۰	۳۵	محله ۹
۱۲۳/۹۰	۳۵	محله ۱۰
۸۵/۶۹	۳۵	محله ۱۱

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۱۳: آزمون کروسکال - والیس شاخص دسترسی

دسترسی	
۸۵/۳۸۲	مقدار کای اسکوئر
۱۰	درجه آزادی
۰/۰۰۰	سطح معناداری

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج جداول ۱۲ و ۱۳ نشان می‌دهد بین محلات یازده گانه‌ی منطقه دو شهر اردبیل از لحاظ شاخص دسترسی تفاوت معنادار وجود دارد ($p < 0/05$).

اقتصاد:

جدول ۱۴: میانگین شاخص اقتصاد در هر یک از محلات یازده گانه در آزمون کروسکال - والیس

اقتصاد		
میانگین رتبه	تعداد	محلات
۱۹۹/۲۴	۳۵	محله ۱
۱۷۳/۳۶	۳۵	محله ۲
۱۹۳/۶۳	۳۵	محله ۳
۲۲۷/۰۰	۳۵	محله ۴
۱۸۴/۳۰	۳۵	محله ۵
۲۱۸/۷۷	۳۵	محله ۶
۱۷۷/۰۳	۳۵	محله ۷
۱۴۸/۶۶	۳۵	محله ۸
۱۶۴/۷۰	۳۵	محله ۹
۲۱۷/۱۱	۳۵	محله ۱۰
۲۱۹/۲۰	۳۵	محله ۱۱

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۱۵: آزمون کروسکال - والیس در شاخص اقتصاد

اقتصاد	
۱۸/۹۰۲	مقدار کای اسکوئر
۱۰	درجه آزادی
۰/۰۴۲	سطح معناداری

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج جداول ۱۴ و ۱۵ نشان می‌دهد بین محلات یازده گانه‌ی منطقه دو شهر اردبیل از لحاظ شاخص اقتصاد تفاوت معنادار وجود دارد ($p < 0/05$).

ارتباطات (حمل و نقل):

جدول ۱۶: میانگین شاخص ارتباطات (حمل و نقل) در هر یک از محلات یازده گانه در آزمون کروسکال - والیس

ارتباطات (حمل و نقل)		
میانگین رتبه	تعداد	محلات
۲۲۵/۳۱	۳۵	محله ۱
۲۰۵/۴۶	۳۵	محله ۲
۲۰۷/۷۳	۳۵	محله ۳
۱۹۵/۵۰	۳۵	محله ۴
۲۰۳/۸۴	۳۵	محله ۵
۲۲۳/۷۹	۳۵	محله ۶
۱۷۷/۹۶	۳۵	محله ۷
۱۹۶/۳۴	۳۵	محله ۸
۱۷۸/۱۳	۳۵	محله ۹
۱۵۷/۹۱	۳۵	محله ۱۰
۱۵۱/۰۳	۳۵	محله ۱۱

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۱۷: آزمون کروسکال - والیس در شاخص ارتباطات (حمل و نقل)

ارتباطات (حمل و نقل)	
۱۷/۰۳۱	مقدار کای اسکوئر
۱۰	درجه آزادی
۰/۰۷۴	سطح معناداری

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج جداول ۱۶ و ۱۷ نشان می‌دهد بین محلات یازده گانه‌ی منطقه دو شهر اردبیل از لحاظ شاخص ارتباطات (حمل و نقل) تفاوت معنادار وجود ندارد ($p > 0.05$).

بهبودی فردی و رفاه اجتماعی

جدول ۱۸: میانگین شاخص بهبودی فردی و رفاه اجتماعی در هر یک از محلات یازده گانه در آزمون کروسکال - والیس

بهبودی فردی و رفاه اجتماعی		
محلته	تعداد	میانگین رتبه
محلته ۱	۳۵	۱۷۲/۹۹
محلته ۲	۳۵	۱۸۳/۲۶
محلته ۳	۳۵	۱۷۸/۲۱
محلته ۴	۳۵	۲۰۶/۸۴
محلته ۵	۳۵	۱۶۶/۴۰
محلته ۶	۳۵	۱۸۰/۲۷
محلته ۷	۳۵	۱۹۰/۱۳
محلته ۸	۳۵	۱۸۰/۵۳
محلته ۹	۳۵	۱۸۴/۰۱
محلته ۱۰	۳۵	۲۸۲/۳۰
محلته ۱۱	۳۵	۱۹۸/۰۶

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۱۹: آزمون کروسکال - والیس در شاخص بهبودی فردی و رفاه اجتماعی

بهبودی فردی و رفاه اجتماعی	
مقدار کای اسکوئر	۲۸/۶۲۴
درجه آزادی	۱۰
سطح معناداری	۰/۰۰۱

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج جداول ۱۸ و ۱۹ نشان می‌دهد بین محلات یازده گانه‌ی منطقه دو شهر اردبیل از لحاظ شاخص بهبودی فردی و رفاه اجتماعی تفاوت معنادار وجود دارد ($p < 0/05$).

روابط اجتماعی:

جدول ۲۰: میانگین شاخص روابط اجتماعی در هر یک از محلات یازده گانه در آزمون کروسکال - والیس

روابط اجتماعی		
میانگین رتبه	تعداد	محلات
۱۴۰/۴۱	۳۵	محله ۱
۱۸۴/۰۹	۳۵	محله ۲
۱۸۳/۰۰	۳۵	محله ۳
۲۱۶/۱۹	۳۵	محله ۴
۱۸۶/۲۶	۳۵	محله ۵
۱۸۳/۷۹	۳۵	محله ۶
۱۸۱/۸۱	۳۵	محله ۷
۲۴۱/۶۳	۳۵	محله ۸
۱۷۶/۷۱	۳۵	محله ۹
۲۳۷/۲۱	۳۵	محله ۱۰
۱۹۱/۹۰	۳۵	محله ۱۱

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۲۱: آزمون کروسکال - والیس در شاخص روابط اجتماعی

روابط اجتماعی	
۲۳/۸۵۰	مقدار کای اسکوئر
۱۰	درجه آزادی
۰/۰۰۸	سطح معناداری

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج جداول ۲۰ و ۲۱ نشان می‌دهد بین محلات یازده گانه‌ی منطقه دو شهر اردبیل از لحاظ شاخص روابط اجتماعی تفاوت معنادار وجود دارد ($p < 0.05$).

رضایت از محله:

جدول ۲۲: میانگین شاخص رضایت از محله در هر یک از محلات یازده گانه در آزمون کروسکال - والیس

رضایت از محله		
میانگین رتبه	تعداد	محلات
۲۱۸/۰۶	۳۵	محله ۱
۱۹۶/۸۹	۳۵	محله ۲
۱۹۳/۰۹	۳۵	محله ۳
۲۰۲/۶۹	۳۵	محله ۴
۲۱۶/۵۱	۳۵	محله ۵
۲۰۶/۸۰	۳۵	محله ۶
۱۶۴/۲۴	۳۵	محله ۷
۲۲۳/۰۰	۳۵	محله ۸
۱۷۹/۹۴	۳۵	محله ۹
۱۶۸/۳۳	۳۵	محله ۱۰
۱۵۳/۴۶	۳۵	محله ۱۱

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۲۳: آزمون کروسکال - والیس در شاخص رضایت از محله

رضایت از محله	
۱۵/۸۴۴	مقدار کای اسکوئر
۱۰	درجه آزادی
۰/۱۰۴	سطح معناداری

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج جداول ۲۲ و ۲۳ نشان می‌دهد بین محلات یازده گانه‌ی منطقه دو شهر اردبیل از لحاظ رضایت از محله تفاوت معنادار وجود ندارد ($p > 0/05$).

نتیجه‌گیری:

مفهوم کیفیت زندگی را می‌توان از جمله مفاهیم گسترده‌ای دانست که اهمیت آن به طور روز افزونی در بسیاری از عرصه‌های مطالعاتی رشته‌های مختلف علمی و دانشگاهی در حال گسترش است. بهبود کیفیت زندگی از آن رو دارای اهمیت است که در تأمین نیازهای شهروندان، رقابت‌پذیری مراکز شهری در جذب منابع و پیگیری استانداردهای زندگی سهیم می‌شود امروزه کیفیت زندگی شهری به عنوان کلیدی‌ترین مفهوم در برنامه‌ریزی شهری است. کیفیت زندگی به روش‌های گوناگونی تعریف شده است، بعضی آن را مترادف با خوشحالی و رضایت از زندگی و برخی نیز هم معنی با بهزیستی می‌دانند و در برخی مطالعات کیفیت زندگی را به توانایی سازگاری، شیوه زندگی و اعتماد به نفس نیز تعریف کرده‌اند، هدف پژوهش حاضر، سنجش کیفیت زندگی منطقه دو شهر اردبیل می‌باشد با استفاده از فرمول کوکران، ۳۸۵ نفر به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. شاخص‌های پژوهش شامل رضایت از محله، روابط اجتماعی، بهزیستی فردی و رفاه اجتماعی، ارتباطات، اقتصاد، دسترسی، امنیت، محیط زیست و مسکن می‌باشند که برای سنجش کیفیت زندگی از نرم‌افزار SPSS آزمون (کروسکال-والیس) استفاده شده است. نتایج بدست آمده نشان می‌دهد شاخص‌های مسکن، محیط زیست، امنیت، دسترسی، اقتصاد، بهزیستی فردی و رفاه اجتماعی و روابط اجتماعی در بین محلات یازده‌گانه دارای تفاوت معنادار می‌باشد ($p < 0/05$)، یعنی کیفیت زندگی در برخی از محلات در سطح بالاتر و در برخی در سطح پایین‌تر می‌باشد ولی در دو شاخص ارتباطات (حمل و نقل) و رضایت از محله دارای تفاوت معنادار نمی‌باشد ($p > 0/05$)، بنابراین فرضیه‌ی صفر رد و فرضیه‌ی مورد نظر پژوهش (بین محلات یازده‌گانه‌ی منطقه دو به لحاظ برخورداری از شاخص‌های کیفیت زندگی تفاوت معنادار وجود دارد) مورد تأیید قرار می‌گیرد. در پایان با توجه به نتایج به دست آمده پیشنهاد می‌شود شاخص‌هایی که در بین محلات دارای تفاوت معنادار می‌باشد در کانون توجه بیش تر و برنامه‌ریزی برای کم کردن یا از بین بردن تفاوت بین محلات باشد.

منابع و مأخذ:

۱. اوق، ناز، م. ۱۳۸۴. بررسی رابطه بین سرمایه‌های اجتماعی و کیفیت زندگی. رساله کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی تهران، ۳۴.
۲. جاجرمی، ک.، کلت، ا. ۱۳۸۵. سنجش وضعیت شاخص‌های کیفیت زندگی در شهر از نظر شهروندان مطالعه موردی گنبد قابوس. مجله جغرافیا و توسعه، سال چهارم، شماره ۸، دانشگاه سیستان و بلوچستان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی. ۱۸-۵.
۳. حبیب‌پور، ک.، صفری، ر. ۱۳۹۱. راهنمای جامع کاربرد SPSS در تحقیقات پیمایشی (تحلیل داده‌های کمی). چاپ پنجم، شرکت تعاونی آموزش و پژوهشی راهبرد پیمایش.
۴. خواجه شاهکوشی، ع.، حسینی، ح.، طوسی، ر. ۱۳۹۳. ارزیابی و سنجش کیفیت زندگی تأثیر آن بر مشارکت شهروندان در امور شهری مورد شناسی: مینودشت. جغرافیا و آمایش - منطقه، شماره ۱۰، ۸۶-۷۳.
۵. دهداری، ط. ۱۳۸۱. بررسی تأثیر آموزش بر کیفیت زندگی بیماران با عمل جراحی قلب باز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده علوم پزشکی دانشگاه تربیت مدرس. ۴۰.
۶. رضوانی، م.، منصوریان، ح. ۱۳۸۷. سنجش کیفیت: بررسی مفاهیم، شاخص‌ها، مدل‌ها و ارائه‌ی مدل پیشنهادی برای نواحی روستایی. فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۱، شماره ۳، ۲۶-۱.
۷. سلیمانی، م.، منصوریان، ح.، براتی، ز. ۱۳۹۲. سنجش کیفیت زندگی در محله‌های در حال گذر شهری (مورد مطالعه: محله دروازه شمیران از منطقه ۱۲ شهر تهران). جغرافیا (فصلنامه بین‌المللی انجمن جغرافیا ایران)، دوره جدید، سال یازدهم، شماره ۳۸، ۷۵-۵۱.
۸. عباسی قوزلو، ح.، ارزیابی کیفیت زندگی شهری منطقه ۸ تبریز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ۴-۷-۶۰.
۹. عظیمی، آ. ۱۳۸۹. ابعاد و شاخص‌های کیفیت زندگی شهری. ماهنامه اطلاع‌رسانی آموزشی و پژوهشی، شماره ۵۵. ۸-۴.
۱۰. علی اکبری، ا.، امینی، م. ۱۳۸۹. کیفیت زندگی شهری ایران (۱۳۸۵-۱۳۶۵). فصل‌نامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال دهم، شماره ۳۶، ۱۴۸-۱۲۱.
۱۱. غیاثوند، ا. ۱۳۸۸. تأثیر سرمایه اجتماعی بر کیفیت زندگی ساکنان محلات. فصل‌نامه مهندس مشاور، شماره ۴۵. ۲۷-۲۲.

۱۲. لطفی، ص.، فرج ملایی، ا.، منوچهری، ا.، عظیمی، آ.، ۱۳۹۰. تحلیل کیفیت زندگی شهری با استفاده از روش آنترپوی و تکنیک Saw، مطالعه موردی بافت شهری میاندوآب. فصلنامه آمایش جغرافیایی فضا، سال اول، شماره ۱. صص ۸۶-۶۹.
۱۳. کرد زنگنه، ج. ۱۳۸۵. بررسی کیفیت زندگی مرتبط با سالمندان و عوامل مؤثر بر آن. پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی تهران. ۲۰.
۱۴. محمدی، ج. زنگنه، م.، عبدلی، ا. ۱۳۸۹. سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی از نظر شهروندان شهر مشهد. فصلنامه مطالعات شهری، سال دوم، شماره سوم، ۹۷-۱۱۷.
۱۵. محمودی، ع.، ۱۳۹۰. تحلیل تطبیقی شاخص‌های کیفیت زندگی در محلات فرسوده درون شهری (نمونه موردی: محله‌های خانی‌آباد و شوش منطقه ۱۲ شهر تهران). پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته شهرسازی (گرایش برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده هنر و معماری، ۲-۶۱-۶۲-۸۴.
۱۶. مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی نفوس مسکن سال‌های ۱۳۳۵-۱۳۹۰
۱۷. نوابخش، ن.، ۱۳۹۱. کیفیت زندگی شهری و برخی عوامل اجتماعی مؤثر بر آن در شهر کرمانشاه. فصلنامه مطالعات شهری، سال دوم، شماره سوم. ۸۲-۶۵.
18. Beatriz, C., 2012. Effects of different modes of local public services delivery on quality of life in Spain, *Journal of Cleaner Production*, 37; 68-81
19. Fili, A., Elmas, E., 2011. Improvement of Quality of Life for an Anatolian Traditional Settlement: Konya-Sille Case, *Pocedia-Socedia and Behavioral Sciences* 35, 420-430.
20. Janse, A.J., 2004. "Quality of life: patients and doctors don't always agree: a meta-analysis". *Journal of Clinical Epidemiology*. Vol. 57, No. 7.
21. Lee, J., 2008. Subjective Quality of Life Measurement in Taipei, *Building and Environment*, Vol. 43, PP. 1205-1215 .
22. Mohammad, M., 2012. Objective Analysis of Variation in the Regional Quality of Life in Malaysia and its Policy Implications, *Social and Behavioral Sciences*, 101; 454 – 464.
23. McGregor, A., 1998. "A poverty of agency: resource management amongst poor people in Bangladesh", In: *European Network of Bangladesh Studies Workshop*. Bath: University of Bath.

24. Moller, V., Schlemmer, L.,1982. "Quality of life in South Africa: towards an instrument for the assessment of quality of life and basic needs". Social Indicators Research, No. 12.
25. Pal, A. K.,Kumar,U.,2005. "Quality of life concept for the evaluation of societal development of rural community in west Bangal, India", Rural Development. No. 2.
26. Stover, M.E., Leven, C.L.,1992.Methodological Issues in the Determination of the Quality of Life in Urban Area. Urban Studies, Vol. 29, No. 5, PP. 737- 754.
27. Thumboo,J., Kok-Yong Fong,D.,2003.Quality of life in an urban Asian population:the impact of ethnicity and socio-economic status, SocialScience & Medicine, 56, pp:1761–1772.
28. UNPF (United Nations Population Fund),2007. State of World Population 2007.

